

שבת פה

משה שווערד

1. ספר פרי צדיק פרשת יתרו - אות א

ואיתא מהאר"י הקדוש דר' עקיבא היה שורש תורה שבעל פה (ונת' ט"ו בשבט מא' ב) ובגמרא נסדר ענין מתן תורה בפרק ר' עקיבא במסכת שבת ושבת יש לו שייכות למתן תורה דכולי עלמא בשבת ניתנה תורה לישראל כמו שאמר בגמרא. ומה שנסדר בפרק ר' עקיבא הוא מטעם דר' עקיבא שורש תורה שבעל פה שהיה בן גרים ותורה שבכתב ותורה שבעל פה הם באמת אחד. ומטעם זה נכתב גם כן מתן תורה בפרשת יתרו ופרשת הגר שהוא מענין תורה שבעל פה שבא לתקן הרב כעס אחר הקלקול. ואיתא בגמרא (גיטין נז ע"ב) מבני בניו של סיסרא למדו תינוקות בירושלים ובספר המפתח לרב נסים גאון (ברכות כז ע"ב) הובא הגירסא ומאן אינון ר' עקיבא ואיתא בספר ע"מ להרמ"ע שר' עקיבא בא מסיסרא שבא על יעל אשת חבר הקני והיא בא מיתרו. ועל כן נתחדש על ידי יתרו גם כן פרשת מינוי הדיינים ונקרא על שם זה יתרו שייתר פר' ואתה תחזה שמתורה שבעל פה בא חילוק המדרגות כאמור. וכן נקרא כל פרשה של מתן תורה יתרו שממנו יצא ר' עקיבא שהיה שורש תורה שבעל פה כמו שאמר האריז"ל.

2. משך חכמה על שמות פרק א פסוק א

והיה השכלתם בהירה בלי עירוב דמיון וגשם כלל עד כי הוכרחו כמלאכים שמוכרחים מצד שכלם שע"ז נאמר כפה עליהם הר כגיגית (שבת פח) שהיו מוכרחים מצד שכלם והשגתם לקבל עליהם התורה והיה ענין מקריי היינו שהיה רק להיות מאמינים בנבואת משה לא מצד האותות ויאמינו בד' לעולם א"כ מה שיותר מן ההכרח הלא נאות לפנייהן לשוב אל הבחירה ובלא בחירה הלא לא היה להם שכר על קיום התורה שעל הכרח אין שכר כיון שלא מצד עמלם והכנתם היה סר מאתם הבחירה וזה שאמר שובו לכם לאהליכם (דברים ה, ל) היינו לבחירה ולכוחות הגוף המוקף באלפי כוחות דמיונות ההטעאה שקריות תאוות חשק וכיו"ב וזה האוהל שהגוף הוא אוהל הנפש שבעת מתן תורה יצאת נשמתם (שבת פח:) הוא שהחומר לא היה חוצץ מאומה ואתה פה עמוד עמדי שזהו שאצלו בטלה כל כוחות הגוף וחומריותו והשגתו צלולה ובהירה ונעדר בחירתו ונשאר משכיל מעוצם השגתו מוכרח להשלימות היותר נעלה ומטעם זה פירש מן האשה (שבת פז). וכל זה בא בקצרה בדברי רבינו פרק ז' הלכה ו' יעו"ש היטב ולכן אמר וגם כך יאמינו לעולם.

3. תוספות שבת דף פח/א

כפה עליהן הר כגיגית - ואף על פי שכבר הקדימו נעשה לנשמע שמא יהיו חוזרים כשיראו האש הגדולה שיצאתה נשמתן ...

4. שפת אמת על שבת דף פח/א

בענין כפיית ההר כגיגית שכ' התוס' שהיו יראים כשיצאה נשמתן. נלע"ד לפרש לפי דבריהם דלמסור נפשם על ג' עבירות שחייבין עליהם ליהרג ולא לעבור ע"ז לא הי' מקבלין בלי כפי' (ואפשר לא הי' ביכולת למסור נפשם קודם סיוע קבלת התורה אלא עכשיו אחר מ"ת התורה מסייעא. אבל קודם קבלת התורה הי' צריך להיות ע"י כפי' כנ"ל). ואין המודעא מועלת שלא יהיו נענשים על כל התורה רק כשלא יהרג על ג' עבירות ע"ז יש מודעה. ובאמת כ' הרמב"ם (בפ"ה מה' יסוד"ת) שאם עבר ולא נהרג נחשב אונס עיי"ש. וא"ש מאי דאמרינן הדר קבלוה בימי אחשורוש דמעיקרא בימי נ"נ השתחוו לצלם ע"י שלא מסרו נפשם ואח"כ כשנעשה להם נס קבלו גם למסור נפשם ברצון כנ"ל:

5. מדרש תנחומא (פרשת נח ג):

לא קבלו ישראל את התורה עד שכפה עליהם הקב"ה את ההר כגיגית שנאמר וייתצבו בתחתית ההר (שמות י"ט) ואמר רב דימי בר חמא א"ל הקב"ה לישראל אם מקבלים אתם את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם, ואם תאמר על התורה שבכתב כפה עליהם את ההר והלא משעה שאמר להן מקבלין אתם את התורה, ענו כלם ואמרו נעשה ונשמע מפני שאין בה יגיעה וצער והיא מעט אלא אמר להן על התורה שבע"פ שיש בה דקדוקי מצות קלות וחמורות והיא עזה כמות וקשה כשאל קנאתה, לפי שאין לומד אותה אלא מי שאוהב הקב"ה בכל לבו ובכל נפשו ובכל מאודו. [עיי' באור החיים (שמות י"ט:ה) עה"פ "ועתה אם שמוע תשמעו בקלי"']... ומנין אתה למד שאין אהבה זו אלא לשון תלמוד, ראה מה כתיב אחריו והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך ואי זה זה תלמוד שהוא על הלב הוי אומר ושננתם לבניך זו תלמוד שצריך שנון, ללמדך שפרשה ראשונה שבק"ש אין בה פירוש מתן שכרה בעוה"ז כמ"ש בפרשה שנייה והיה אם שמוע תשמעו וגו' ונתתי מטר ארצכם, זה מתן שכר עוסקי מצות (ס"א תורה שבכתב) שאין עוסקין בתלמוד, ובפ' שנייה כתיב בה בכל לבבכם ובכל נפשכם ולא כתב בכל מאדכם ללמדך שכל מי שאוהב עושר ותענוג אינו יכול ללמוד תורה שבע"פ לפי שיש בה צער גדול ונדוד שינה ויש מבלה ומנבל עצמו עליה לפיכך מתן שכרה לעה"ב שנאמר העם ההולכים בחשך ראו אור גדול, אור גדול אור שנברא ביום ראשון שגנוז הקב"ה לעמלי תורה שבע"פ ביום ובלילה שבזכותן העולם עומד שנאמר כה אמר ה' אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי אי זה הוא ברית שנוהג ביום ובלילה זו תלמוד.

6. שו"ת חתם סופר או"ח סי' ר"ח

ולתשלום ענין זה משאחז"ל פר"ע מכאן מודעה רבה לאוריתא והדר קבלוה בימי אחשורוש י"ל שהקשו תוס' הא הקדימו נעשה לנשמע תי' הראשונים דעל תורה שבכתב הקדימו נעשה לנשמע אבל על תורה שבע"פ כפה ההר ועל זה קאי המודעה ונ"ל כי זה מרומז במ"ש במתן תורה כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע ובפ' ואתחנן אמרו למרע"ה ושמענו ועשינו הקדימו שמיעה לעשי' כי מה שהקדימו נעשה לנשמע אמר רבא למינא אנן דסגינן בהמנותא כתי' בן תומת ישרים תנחם פי' אנו מאמיני' בהקב"ה ובוטחי' בו שלא יטיל עלינו מה שא"א או אין רצונו לסבול ע"כ אמרי נעשה קודם שמיעה ואמנם שיהי' מסורי' ביד חכמים לא אבו לקבל עליהם דברי חכמים מבלי שיהרהרו ויפקפקו על תקנתם אולי לא ישרו בעיניהם ע"כ אמרו למרע"ה ושמענו ואח"כ עשינו ומ"מ הקב"ה כפה אותם ע"כ לקבל עליהם גזירות חכמים ותורה שבע"פ בלי הרהור אחריהם והואיל והיה בע"כ ע"כ טענו מודעה רבא על זה שוב בימי מרדכי שעשה מעשי' אשר לא ישרו בעיני ישראל וכמ"ש כנסת ישראל אמרה ראו מה עשה לי יהוד' דלא הרג דוד לשמעני דמתילד מיני' מרדכי דמגרי ב' בהמן וראו אח"כ אע"ג שבעיניהם לא יפה עשה מרדכי שהי' [מתגרה] בהמן ראו אח"כ כי משמיא הסכימו על ידו גדול' נפלאות עשה הקב"ה על ידו אז הבינו כי אין להרהר אחר דברי חכמים כי את הכל עושי' יפה בעתו וה' עמהם ע"כ הדר קבלוה ונאמר קימו וקבלו כמו נעשה ואח"כ נשמע כן קימו ואח"כ קבלו לשון שמיעה וקבלה והאזנה:

7. אור גדליהו: שבועות

<p>ג</p> <p>בגמ'. שנת (פח). ויחילצו בתחית הכר ח"י</p> <p>אבדימו בר חמא בר חסא מלמד שכפס עליהם את הכר כגיגיה ואמר להם אם אחס מקבלים החורה מוטב ואם לאו שם תחא קבורתכם, וצתוס' שם הקשו שהלא כבר הקדימו נעשה לנשמע ותירצו שהי' לריך כפי' כי שמא היו חוזרים כשירצו האש הגדולה. וצמדש תחומא פ' נח משמע שהקבלה של נעשה ונשמע הי' רק לתושב"י והכפי' הי' לתושב"ע. וצמדרעל צחפארת ישראל (פלי"צ) מצאר צחופסן אחר, שמלד המקבלים, הם בני ישראל. הקבלה הי' צרונס הכעוב, אבל מלד הנותן הי' בהכרח, לכוות שאלין הנהיגת החורה חלוי צרונס, רק שהוא דבר מוכרח. והצחור צדק הוא כדברינו לעיל, כי צחמת עמס הצריחה של כלל ישראל הי' לעשות</p>	<p>רצון ה', וכמו שמלאך הוא מוכרח לעשות שליחותו מלד שהוא נצרך רק לעשות שליחותו, כן בניי הם מוכרחים לקבל החורה, וכל הצריחה הי' רק על חנאי שיכי' קבלת החורה, וכמו שאמרו (שנת שס) שהחכה הקב"ה עם מעשה נראשית ואמר להם אם ישראל מקבלים החורה אחס מחקיימין ואם לאו חמי מחזיר אחכם לחוכו וצוכו, ומלד שהצריחה הי' הכרח לקבלת החורה, והככרה מלמעלה לא הי' רק כשצא לידו גילוי הרצון של בני ישראל שכם רזים לקבל את החורה, ושכם מצניס שכל המציאות שלהם הוא לקיים את דבר ה', ושכם נצריס לחלית חזק, וכמו שאמרו ישראל נעשה ונשמע, שכוונה שכם רזים להיות כמו מלאך שכל המציאות שלו הוא לעשות את הדבר ה', ולא כשחגלה הרצון הפנימי של בני ישראל, הי' הכפי' מלמעלה, שקבלת החורה הוא</p>
---	---

8. ריטב"א [קוק]

להם נסי'. וקשיא להו א"כ למה נעשו עליו על עון העגל (שהיו) [שהיה] קודם ערכות מואב, וגם אחרי כן למה נעשו כיון דמחמת יראה קבלו|ומה שנו' לי בכל זה, דמה שאמר רב אחא מכאן [מודעה] רבא לאוריתא, לאו דדרך האמת קאמר, כי התורה העידה שקבלוה בלב שלם, ולא עוד אלא דאפי' שבועה באונס כי הוא¹, כיון שהיו פינו ולבנו שויין בשעת השבועה, וכבר נתחייבו קודם לכן לשמוע ולעשות חייבים אנו בה, [אלא הכי קאמר, כי מכאן נותנים פתחון פה למינין שבדורות הללו לדחות, וסבורים מכאן יש להם מודעה רבה. אבל אנו מחזירים ואומרים להם שאפי' לפי טעותם אין להם טענה כזה שכבר קבלוה כל ישר' ברצון נפשם בימי אחשורוש דכתי' קיימו וקבלו עליהם, קיימו מה שכבר קבלו.

9. משך חכמה על שמות פרק טו פסוק טז

עוד יש לומר טעם על מה שקדושה ראשונה בטלה וקדושה שניה לא בטלה וקדושה לע"ל, עפ"י מה שאמרו (שבת דף פח) מכאן מודעה רבה דאורייתא שטענת אונס היתה להם, והקשה הרשב"א (בעין יעקב שם) אמאי נעשו בכל העונשים, ותיריך שבשביל התורה נתן להם ארץ ישראל ואם לא ישמרו שוב לא שייך להם ארץ ישראל, וכ"ז שהיו בארץ ישראל נעשו בעונשין,

א"כ כיון שגלו שוב פקע קדושת ארץ ישראל, דיש להם אונס, ובשביל שפקע מאתם שמירת התורה בחיוב ופקע קבלתה וא"כ אינו שייך ארץ ישראל להן ובטלה קדושתה, אבל אחרי כן שקבלוה בימי אחשורוש בלא אונס א"כ פקע מאתם טענת אונס, ושוב שייך ארץ ישראל להם, וגלות מארץ ישראל הוא עונש ככל עונשין, אבל א"י שייך להן ולא פקע קדושתה

10. שערים מצויינים בהלכה

✓ הדר קבלוה בימי אחשורוש. מפרש בילקוט הגרשוני, דעיקר הטעם שלא רצו בני לקבל התורה, משום ע"י כן כל האומות שונאים אותם, וכדאייתא לקמן (פ"ט). מאי הו סיני שירדה שנאה לעכו"ם עליו, וחשבו דהרחקה מהעכו"ם גורם השנאה, ואילו היו אוכלים ושותים עמהם היה אהבה ביניהם, נע"י ברש"י (איכה א-כא) אתה גרמת שהם שונאים אותי שהבדלתי ממאכלם וממשתיהם

וכו'. אבל בימי אחשורוש ראו שאף שאכלו עמהם בסעודתו של אותו רשע, אעפ"כ גזרו עליהם אח"כ להשמיד להרוג ולאבד, ולכן אמרו כיון דבין כן ובין כן אנו מוכים ולוקים, מוטב לקיים את התורה ואז נדע על מה אנחנו לוקים, ומשום זה הדר קבלוהו בימי אחשורוש.

11. ספר קול אליהו על מגילת אסתר פרק ט פסוק כז

בגמרא מסכת מגילה (דף ז' ע"א) אסתר ברוח הקודש נאמרה וכו' אמר שמואל וכו' שנאמר קימו וקבלו קיימו למעלה מה שקיבלו למטה וכו' ואמרינן שם בגמרא דרבא אמר דדברי שמואל לית להו פירכא וכו' ע"ש, והקשו בתוס' הא במס' שבת (דף פ"ח) גבי מכאן מודעה רבה לאורייתא אמר רבא שם דהדר קבלוהו בימי אחשורוש דכתיב קימו וקבלו קיימו מה שקבלו כבר וכו' ע"ש, **ויש לתרץ דהנה בקרא דקימו וקבלו יש קרי וכתוב, דהקרי הוא וקבלו, והכתיב הוא וקבל, א"כ י"ל דהכא למד שמואל מהקרי קבלו, דקיימו למעלה מה שקבלו למטה, והתם במס' שבת למד רבא מהכתיב, קבל, דקיימו השתא מה שקבל משה רבינו ע"ה מכבר, והראיה דהכא במס' מגילה הגירסא "שנאמר" קימו וקבלו ר"ל הקרי שאומרים אנחנו, ובמסכת שבת הגירסא "דכתיב" קימו וקבלו היינו הכתיב.** (פנינים יקרים):

12. שפת אמת על שבת דף פח/א

שם בגמ' בתחלה יראה כו' פירש"י בתחילה קודם שאמרו ישראל נעשה ונשמע ולבסוף כשקבלוה ולמה יראה כדר"ל כו' יום הששי כו'. אע"ג דכבר אמרו ישראל נעשה ונשמע קודם לכן. [כשבנה משה מזבח והקריב עליו ואותו היום חמשה בסיון הי' כמ"ש רש"י בפ' משפטים]. צ"ל כמ"ש התוס' גבי כפיית ההר שמא יהיו חוזרין בהם כשיראו האש הגדולה. ומה"ט נמי ארץ יראה. ולפ"ז גם אחר שאמרו נו"נ ארץ יראה:

13. בית הלוי על שמות פרק כד פסוק ז

ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. מסכת שבת (פ"ח) דרש ר' סימאי בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע ירדו ס' ריבוא של מה"ש וקשרו לכל אחד מן ישראל שני כתרים אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע. **ויש להבין אומרו בשעה שהקדימו ולא אמר בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע ומוכח דרק ע"י ההקדמה זכו להני שני כתרים ויש להבין היאך תלוי בההקדמה.**

והנראה לי ויובן ג"כ למה אמרו ישראל נעשה ונשמע ולא נשמע ונעשה. דהנה איתא בזוה"ק נעשה בעובדין טבין ונשמע בפתגמין דאורייתא, הרי דנעשה הוי קבלה על קיום המצות ונשמע הוי קבלת לימוד התורה"ק. (אבות פ"ב מ"ה). וגם הנשים שאינם מחויבות בלימוד התורה מ"מ מחויבות ללמוד במצות הנוהגות בהן וכמו דאיתא בב"י **והנה ידוע דלימוד התורה הוא משני פנים, אחד כדי לידע היאך ומה לעשות ואם לא ילמוד היאך יקיים, ולא ע"ה חסיד ס"ל מ"ז בשם הרוקח דמש"ה מברכות בה"ת. אמנם באנשים יש עוד מעלה א' על הנשים דנשים בלימודם אינם מקיימות שום מ"ע רק הוי מבוא לקיום המצות ונמצא דהלימוד אצלם הוי מבוא להתכלית שהוא קיום המצות ולא הוי תכלית בעצמו אבל באנשים הוי הלימוד גם מ"ע לעצמו וכמו הנחת תפילין וכדומה ונמצא הו"ב בחינות מבוא להמצות וגם תכלית בפני עצמו. וזהו דאיתא במנחות דף צ"ט שאל בן דמא בן אחותו של ר' ישמעאל את ר' ישמעאל כגון אני שלמדתי כל התורה כולה מהו שאלמוד חכמת יונית א"ל צא ובדוק שעה שאינו לא יום ולא לילה, דהחיוב דהוי משום קיום המצות הא כבר יצא בו כיון שידוע כל התורה כולה היאך לעשות דדבר הנעשה לאיזה תכלית אין לו להמשך יותר מכפי הצורך לאותו התכלית המבוקש ורק מ"מ חייב מצד עצם המצוה של הלימוד תורה. והנה אם היו אומרים ישראל נשמע ונעשה לא היה במשמעות קבלתם רק עול מצות אלא שמוכרחין ללמוד קודם כדי שידעו היאך לעשות והיה נשמע נמשך ומבוא לנעשה ונעשה הוי התכלית והיה רק קבלה אחת ומש"ה אמרו נעשה ומובן מאליו שמוכרחין ללמוד מקודם ואח"כ אמרו נשמע ונמצא דהוי נשמע תכלית מצד עצמו ג"כ דגם שלא יצטרכו ללמוד משום עשייה ג"כ ילמדו מצד עצמה ונמצא ע"י ההקדמה נעשה ב' קבלות של ב' תכליתים עול מצות ועול תורה וזהו שאמרו בשעה**

שהקדימו והיו ב' קבלות עול מצות ועול תורה, ירדו ס"ר מה"ש וקשרו לכל א' מישראל ב' כתרם א' כנגד נעשה וא' כנגד נשמע דע"י ההקדמה זכו לב' כתרם:

14. מהרש"א מהדורא בתרא מס' שבת פת. ד"ה דרש

דרש ר' סימאי בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע באו וכו'... בכאן מקשים כל המפרשים וגם האלשיך ממ"נ או ראוי לקשור שלשה כתרם אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע ועוד שלישי בשביל שהקדימו נעשה לנשמע או רק כתר אחד בשביל שהקדימו

15. בית הלוי על שמות פרק לא פסוק יג

רק הענין יובן דישראל אמרו נעשה ונשמע ולכאורה למה לא אמרו כסדר הלשון נשמע ונעשה והרי אי אפשר לעשות מבלו שמקודם ישמעו כדי לידע היאך ומה לעשות וע"כ שלשון ונשמע האמור כאן אין הכוונה על שמיעת האוזן דזה ודאי כבר נכלל בכלל אמרם נעשה דאין מקום לקיים העשיה מבלי שישמע האוזן מקודם רק פירושו שמיעת הלב והבנת הדברים בעומק, וכמו שאמר הכתוב (מלכים א ג) ונתת לעבדך לב לשמוע דפי' להבין הדברים של טענותיהם, וכן שמע ישראל האמור בקריאת שמע פירושו המפרשים דהוא הבנת קבלת הדברים בכל לבו. ועל כן אמרו נעשה ונשמע דנעשה הוא קבלה שקיבלו על עצמם לקיים המעשה כפי אשר יהיו מצויים, ואמרו עוד ונשמע דגם יתנו לב ללמוד בדברי תורה להבין עומק הדברים וסודותיהם והפנימיות שבהם... ומ"מ הרי גם זהו חיוב על האדם הישר לידע הפנימיות מהתורה והוא מחלקי התורה וביום הדין שואלין להאדם צפית במרכבה וכו' רק אז צריך האדם לשמירה יתירה שלא יכשל כנ"ל, וזהו שנתכוונו ישראל אז בעת קבלתם והקדימו נעשה לנשמע, דבתחילה אמרו נעשה קודם השמיעה והכוונה שקיבלו על עצמם העשיה כמי שאין לו שום הבנה כלל ורק מקיים צויו של האדון ושלא לדון בדברים אחר שכלם למען לא ינטו ממנה ימין ושמאל ואח"כ אמרו ונשמע דגם נלמוד חלק זה דהיינו ההבנה אבל אין העשיה תלוי בהבנה.

16. מהרש"א מהדורא בתרא מס' שבת פת. ד"ה דרש

דרש ר' סימאי בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע באו וכו'... בכאן מקשים כל המפרשים וגם האלשיך ממ"נ או ראוי לקשור שלשה כתרם אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע ועוד שלישי בשביל שהקדימו נעשה לנשמע או רק כתר אחד בשביל שהקדימו והנראה ליישב ע"פ מה שכתב הרמב"ם בספר המורה וגם בספר חובת הלבבות שכן ראוי להיות סדר הלימוד במצות מתחילה ע"פ הקבלה כאשר קיבל מאבותיו וכאשר צוה לנו משה בתורה כן יקיים אותן ואח"כ יתבאר במופת מחויב ללמוד ולחקור במופת עד מקום ששכלו מגעת אולי ימצא על הכל טעמים המיישבים על הלב וסייים הרמב"ם ובלבד שלא יזיז מן הקבלה וכו' ר"ל אף ששכלו אינו מגיע למצוא טעם נכון מ"מ בשביל זה לא יעבור ח"ו רק ישמור לעשות כפי מה שבא הקבלה... ובזה מיושב הגמרא ג"כ ענין הקדימה נעשה לנשמע הוא כי אם לא הקדימו רק אמרו נשמע ונעשה היה הפירוש נשמע מקודם אם יהיה לנו איזה טעם נכון אז נעשה ונקיים אותו ואם לאו לא נעשה או אף כפשוטו אילו לא הקדימו היו מבינים כדרך העולם שאומרים נשמע דברך ונקיים אותו ממילא אז לא היו ראויים רק לכתר אחד כי הכל אחד כי השמיעה בלא נעשה אינו כלום לאפוקי כשהקדימו נעשה אז א"א לפרש כפשוטו מאחר שכבר אמרו שיעשו לא צריכים לומר ונשמע וודאי ישמעו אלא וודאי שכוונתם שאמרו נעשה עכ"פ בין שיהיה לנו טעמים על הדברים בין לאו עכ"פ נעשה אותם ואח"כ נשמע ג"כ נראה לחקור ולשמע במופת טעמים עליו ממילא נעשה ונשמע הם שני דברים כל אחד ענין בפני עצמו ולכן נטלו שני כתרם אחד נגד נעשה ואחד נגד נשמע ודו"ק.

Reflections of the Rav (vol. 1, 89-97) .17

The Jews are not known to be a gullible people; they are often inclined to be skeptical and rebellious; they are not easily persuaded.... If man's thinking capacity constitutes his singularity, how could God ask man to commit himself to precepts, the rationality of many of which eludes him and of which some actually conflict with his reason? ...To ask man to act without reason is to bid him to be less human, while God created man precisely to be different, to be human...

The major decisions of man's life are made spontaneously and suddenly, in response to an aboriginal command from within, and are not necessarily dictated by external considerations or conditions, not necessarily affected by pragmatic considerations. They derive from intuitive affirmations which suddenly light up from within. Decisions of faith, of marriage, choice of profession, solutions to financial problems, acts of military genius, and most pivotal resolutions in life are reached intuitively, without addressing any inquiries to the intellect. We are suddenly struck by an incisive insight and with a sense of direction. Later on, the practical intellect is called upon to justify the decision, to remove inconsistencies and to plan implementation... The *ratzon elyon*, however, is intuitive, dynamic, aggressive, and passionate. It bursts forth with fervor and emotional

intensity. Its insights and higher affirmations are inspired with the breath of divinity with which every man is endowed....

However, God gave man two *retzonot*, one of which is intelligible and the other unintelligible. These two are often in conflict; they collide and clash and man must choose the one with which he identifies. Should man be true to his inner light or should he respond to practical pro and con considerations? This is a dilemma which confronts us daily. Motivated by the *ratzon tachton*, man lives in a utilitarian, pragmatic world. He does only what will be to his practical benefit. **But if man aspires to greatness, he must identify with the *ratzon elyon*, which is not concerned with worldly success, progress, business profits, and similar considerations.** Here, ideals which at times seem impractical predominate. The *ratzon elyon* decides because it decides; it wills because it wills. The mundane, drab, plodding *ratzon tachton*, however, will only take the safe path and ends in mediocrity; it is guided by cold facts and will take no chances. It lacks elevating vision and the capacity to venture forth boldly...

When God offered the Torah at Mt. Sinai, the Israelites did not ask for a sample, to witness a demonstration, or to accept the Torah for a thirty-day trial period. This would have been the calculated, practical thing to do. In fact, according to the Midrash, God first offered the Torah to other nations-Esau, Ammon, Moab, and Ishmael-but they cautiously responded in pragmatic terms, weighing the value of the Torah in terms of social, cultural, and economic utility.' **The Jewish response was *na'aseh venishma*, which means "we have decided to commit ourselves and, after that, to understand intellectually."** The decision was a leap of faith by the *ratzon elyon*, an intuitive sense of what was valid and imperative. The inner soul of man is capable of such bold visions, to transcend mundane considerations in an heroic embrace of what is or must be. This explains why chazal ascribed so much significance to the response.

18. דרשות בית הלוי, דרוש יז

<p>והענין נכחד על דרך הדרוש דכאן ישראל אמרו כמסן חורה כל אשר דבר ה' נעשה ושמעו וקיבלו על עצמם לקיים הכוונה וכל מלותי גם קודם שידעו כל פרטי הכוונה והמטות מה הם עד שהאשתיקוהם ואלוהים הקוים עליהם ע"י כדאיתא במס' שבט (דף פ"ח) דליל הויה לזוקן לרבא עמא פירא דקדמייהו פומייהו. לאודייהו כרישא חיבטי לכו למחשתי אי מליהו קבליהו ואי לא לא קבליהו וכוונה ית לבין דידוע דעת רמב"ם דמחייב עמנו בדבר שאינו קאיב אין החיוב חל עליו כולו ואם יקבל אחד על עצמו בקב"ם לפשות כפי אשר יאמר פלוגי לא יחול עליו קיב על כיון דכפס קבלתו לא ידע מה שיאמר פלוגי וכיו דבר שאינו קאיב וא"כ ישראל שקיבלו על עצמם קודם שידעו הפרטים לכאורה האך יחול עליהם החיוב וכבר ראינו קאיב ע' כחוכם על ספר ושנחמו מקיסו וישראל דקאיב פשיקתו אינה דברי דלוי דלוי דלוי לרמב"ם דאם מקבל על עצמו להחייב בכל מה שיאמר לו חבירו דלא חל החיוב עליו מ"מ כרי גם הוא מודה דיכול דאם נמסר עמנו לשבד וברי ג"כ מחייב לפשות לרבו כל מה שיאמר ויחילוק כוח פשות דמקבל על עצמו חייב לפשות מה שיאמר כרי עיקר הקבלה על עצמו הוא החיוב דברי גופו לא הקנה לחבירו וממלא דהחוב הוא דבר שאינו קאיב אבל החוב עמנו לשבד אינו מקב"ג על עצמו חייב רק מרקה גופו לרבו חס יכול להקנות וכין דעשה הק"ג על רבו כרי ממילא מחייב לפשות כל מה שיאמר רבו כיון דגופו של רבו חס פשות וכבר / וזה סי' כוונת ישראל כאלהם נעשה ושמעו / וכוונה //</p>	<p>וכבר / וזה סי' כוונת ישראל כאלהם נעשה ושמעו / וכוונה // בני נח מחייבים כשכעו מלכות ישראל קבלו תרי"ג מלכות ועלכך זה הכבוד ביניהם דגם כהני שכמה מלכות של בני נח אינם דומים בהם לישראל דאלו בן נח המלכות שלהם הם בגדר חיוב עליהם ולא דעפס קאי להמלכות רק הם מחייבים לקיימת אבל בישראל אמר הכתוב במתן טורה וביהם לי כגולה מכל העמים ואיתא בהיכלא על פסוק זה שחסי קיימם לי ושחקים בתורה כוונה הפסוק שאמר להם שיה' גופם ועלמחם קאי לשבדותו יחברך ולקיום המלכות והפורה וזהו שאמר וביהם לי כגולה מכל העמים דכאן ידוע הם שונים מכל העמים שהם יהיו קיימם ע, ובאמר ישראל נעשה ושמעו הקנו טפס לשבדותו יחברך ובאמר הכתוב ישראל עבדי אלה, ומש"ם מהני קפיר חף על גב דכעת הקבלה לא ידעו כל הפרטים :</p>
---	--

זבוח נשם הא דליחא כחמי' שנת (דף פ"ה) סכוא
 לזוק דחוי לרנא דקמטיין במחמסא ויכוי
 אלבמסא ידידי פחי כרשא וקמיין כח וקמכין אלבמסא
 דמא חיל' עמא פרא דקמינו פמיים לחדמיט חכמי
 כמחייטי קיימינו ברישא חכמי לכו למחמסא ח' מינו
 קבלינו וחי לא מרינו לא קבלינו חיל' אק דמיקו כמליטוסא
 ככוד בן פומס ישרים תרס ויש לכיין מה שאחד לו חכמי
 כמחייטי קיימינו דמחמסא דכך עוכדא על רנא שראס כ
 פלדוק כמס יגע בלישור הכורה הוא חלי בלמיסר נפסא
 ונמנע ולבארס מאי שיין זה לא רק הפזין דכר נפסא
 דאלל בני נח גם המלות סוכוטו כמס מ"ס חיס מליכס
 רק כמחמסא חיוכ ואלל ישראל נוסס קחי לעבודו וסגרא'
 דכס חלי נ"כ כמילוק שמליס בין ישראל לבן נח במלות
 קדש כמס דכמס' סגהדין מסקיין דכך מה חלי
 מלס על קדוש כמס והוא משוס דכין. דאלל סמלות כס
 רק כבדר חוב אלל נוס כמלסו הוא דכר כמי מלסו חלי
 קחי לכמלס וממ"ס חליס מחייכיס למכור נוסס עכור
 קדש כמלס דונמל לא חליס כחמסן מספס כ' ח' דכמל
 חוב שיין לו כמס למלס חלי מחייב להספיר מלס ולמסוס
 לו מלכס אלל ישראל דכקו נוסס לעבודו יחברך ממ"ס

מחייבים הם למכור גם נוסס עבור קדש המלות חוב עכור
 חל' חלס כי ישום כחול' חן דכרי פורס מחייבים חל'
 בני שמחיה מלס עלי דמחייב ליגע מלס כמכנס כל מה
 פכמנו ומחייב לספיר נוס על לישור חוב גם ק כונס
 סמלימלס סכמלס וסיוס לי סגולל מלל סממיס סמכוי
 קמיס לי וסמקיס כמורס חמל לכס שיקו נוסס למס
 סמורה כרי שקוס סגול לא יחי חוץ כמי לישורס על
 פורס חוב סכמלס כמקו יגיעו על רנא כמורס ער
 כמקיר נוס ומקלנו עבור כמנס כבין סוס חלי כמס
 סכמינו ישראל נמס וקבול קדס שידע סממיס חוב
 קמל לו חכמי כמחייטי קיימינו שאלס לחוץ גם סמס
 כמחמסא כרמלס ומ"ס ח' נכבר לו חילוק חמל מס
 כבין ישראל ובין בני נח גם במלס סמכמיס כמס דכ' ו
 ח' מחבר על קדוש כמס ישראל מחמס כ, וכל זה
 הוא עבור סכקו נוסס לקוס סמורס וסממס:

והנה בקבלת סמורס סכקו ישראל ח' נוסס לעבודו
 יחברך וסמו סמכמל' וכו' פ"ח שניס מסקמל
 כקדוש סמורס וקדושס סוא כמיס קדושס כמק סמס
 כמקדס מליט מי חמיס ח' קדושס כמק דמלס על
 חוי דכר כמקדס, וכו' קדושס כמקין וכו' סמס, מיס
 קדושס דמיס סלן סממס על חוי כלי קדש רק קדש
 סוא למיו וישראל. כמקדס כקדושס כמק כמל סמס חוב
 דליחא כמדרס רכס פ' כל על פסוק סמורס סוס לכס
 חיל' סמס חן מקדמיס חוי ח' חוי קדש כמס וכל סממס
 על זה סכקמיס קדש ח' ישראל סממל וסמס לי קדמיס כ'
 לכך מה סמס מקדמי' סוא מקד' רלוק לידע ח' למד מכלי סמס
 כ' וכל כלי סול סמל סממל חן סקדס מקדמיס על חמס
 כמס וכמס ישראל סמס קדמיס מקדמיס ח' סמורס, כרי
 לחי' ממיס קדושס על ישראל לקדושס כלי סמס סמקדס כל
 עס סמל ח' חוי סמו כן ישראל כל מה סמס מקדמיס ח'
 מקדס. וכו' נמיס סמקו ימיני קמייל כן כן נר יור
 חמס מחמיס מי נר חמך סלן יסול, וכמס יכמס (דף כ"ד)
 דמיקו לחי' קדש על נמיס ימיס, וסממל דכמס יכמס (דף כ"ד)
 ח' חמל דכר סממל חוי נר ער סממל כמי סמס
 מלסו ח' נר, וסמס דכין דמיקדס ח' ח' נוס קדש
 סלן יסקדס נוס כקדושס ישראל ורק ח' סממל כמי סמס
 מישראל סל יחי זה סממל סמס וכל מקדמיס חוי מסקדס
 עס סוא כקדושס על ישראל וכו' ח' סמס על סמל ח' ח'

חוב על דמס שיסקדס כמס קדש וכמו סממל לל סמדרס
 סלן ישראל מקדמיס סמורס, חוב כמל סממל כן נר
 יור חמס מחמיס, פ' דלס' ח' ימיניו נמיס סממלס סל'
 לא חמס קדמיס מליס חוי חן ממי, רק מי סמל חמך
 דכייט סממל כמי נ' מישראל (וכמו דרמיס עקדס חוי
 יור חמך נר) סלן יסול ח' יסקדס כקדושס ימי' סוס לכ'
 כמורס מישראל, כרי נכבר לו דכמס פורס ח' לסמקדס
 כקדושס כמק ער סמימיס לרקס גם לחממיס וכל יחי זה
 ח' יכמלס כמס כמסו סמיס על חממסן לקבל נמיס
 וכו' סמכמל:

והנה מליט ער חילוק בין קדושס כמק לקדושס דמיס
 קמייל חין מלל ח' מלל כמקדמיס ח'
 כממס וכלי חמס כמל, דכקדושס דמיס כין דמל כ
 חמס וסמל וסמלן כמליחא מרמס סקדס וסממס כ
 לדיוס כין סמל כן סקד קדושס מיס חלל כקדושס כמק
 ח' סממס כן דיוס וסמלן כמממיס כמלי' לחילן
 ולכמיין לרמס דיוס סוס כל זה קיימיס סס לעמס
 כקדושס וחמי' כמיסכס ממו ח' גם סוא מוסל כ,
 דמממס ממיס כמיס ח' כמלרל דקמייל ישראל ח' סממל
 ישראל ח', וממל סקדס קדמיס קדמיס ח' ח' ח' ח' ח'
 כמורס כמל חלייס וכו' עכר ח' ומממלן לכמל ח' מלסו
 מללן על ישראל ולכמס חור כלל סממיס סל' ח' עכר
 לא ממי וכל סקד ממי קדושס ישראל וכמממל ח' כמממל
 חן כרד כמל עליו נמלס סמי' דיט ער חמלס לסממל
 רק סוא ישראל קדש ממייל כמ סמי' קדש סממס, וכו'
 קדש סממס סמכס חן דיט כממ"ס רק סוא ישראל סמל
 עכירס וכלי יקבל דיט על כל מיס ופרס דכר וכלי
 מוקדוק סממיס ח' סלן ק מ מלסו מליס כל, דכמל

חזו בלאר הכתוב נבי עגל ויאמר למה כי יתיר אפק בעמך

אשר כוללם מארץ מצרים ככת גדול וביד חזקה ולבאורה בסוכו זה אינו מובאר שום בקבה וחשיבה ולא כוונת שפנה להחליף עבוד ישראל רק הוא בשאל ומתמיד למה יתיר אפי עליהם והאלו לא עשו שום דבר גדול שראוי לבעוט עליהם עבדו/ והאלו אינו מוכן דברי עשו להם עגל מסכה וכמדרש על פסוק זה חיפה משל למקד שנגמס וראה אשמו מגשפת לדולפק וכעם עלי' איל שרטינו אלו ה' מוליד יפה הייתה כעם עלי' ואם אין זו ממש למה אחיה טעם, כי למה יתיר אפק בעמך, דברי רזבו כעטנה שטען משה רבינו דמשי' אינו ראוי הדבר לבעוט עליהם ושפחה זו הזכיר בדבריו שאחר למה יתיר אפק בעמך, אחרי שכן עמך ולקחם אונם קר לעם ונכנס בנשותן ואין רשות ע"ז תל עליהם כלל ואין ראוי לבעוט עליהם **מצ** :

ועבים נתבאר מדברינו דישאל כעטת קבלה כחורה וכו' לשלמה דברים כמה שכתבנו גומס לעבודתו תלמידים הם על קדושת השם מה שאין כן בכוונתו, שיהי דע"ז נתקדש גומס בקדושת הנוף ויטלים נקדש גם אחריהם הכתוב למה וע"ז היו יטולים לקבל גרים מלוא"ע שיתקדשו גם הם בהתחלת ישראל, שלישיית דקדושת ישראל אינו נפקע מהם לעולם על ידי שום עון ומשום ומשאלים נקדושתם לעולם ואע"פ שמשא ישראל הוא וע"ז נקבל להם להיות בעלי חטובה ומיד כשעבד הקב"ה מקבלו ומאמרו הכתוב פ' נגמס כי קרוב אלך הדבר מאלך בסך ובלבדך לעשותו ולפי שירות של כמה מהרשעים קדי פסוק זה על מלוח חטובה כי קרוב היא מאלך לאלים הישראלים :

✓ **א"ר** חמא ברבי חנינא מאי דכתיב כחפוח בעני היער, למה נמשלו ישראל לחפוח לומר לך מה חפוח זה פריו קודם לעליו אף ישראל הקדימו נעשה לנשמע (שבת פח.) ובחוס' שם הקשו שהרי אנו רואים שחפוח גדל כשאר אילנות ומפרש ר"ת דחפוח היינו אחרונ, ואחרונ פריו קודם לעליו, שדר באילן משנה לשנה ואחר שנה נושרין עליו של אישחקד ובאין עליו אחרים, הוי פריו קודם לאותם עלים עיי"ש, ובאמת זה נראה כחמ"י שהרי יש עליו קודם להפירות ג"כ. אלא נראה שצא לרנח שיש נשמע קודם העשירי, שהרי היו נביא וברוכו לשמוע דבר ה' בדי לדעת מה לעשות, וכדכתיב (דברים ה' כד') ושמענו ושמנו, ובגרי"א באדרת אליהו משרש שאין זה חרטה על מה שאמרו נעשה ונשמע, אלא שכלן מדבר על שמיעת הלווי, שרק על ידיהם יכולים לעשות הלווי, והנשמע שם הכוונה להטעם של המלכה, להפנימיות של המלכה, ושמיעה זו אינה נחשבת כדרגה צפני עלמה, רק כחלק של הנעשה, ועל שמיעה זו מורים על העליון שקודם להפרי, שהם כהכנה לחנטת הפרי, והדרגה של שמיעה שאחר העשירי. הנה דרגה צפני עמנו לבד מהעשירי, ועל זה מורים העליון שאחר הפרי.

24. ספר בניהו בן יהוידע על שבת דף פח/ב

שם. עדיין חביבותא היא גבן. י"ל אף על פי דכתיב נתן שהוא רצונו לומר עזב ולא כתב הסריח איך יהיה בזה חביבותא, ועוד לשון עדיין הוא מוקשה, ונראה לי בס"ד כי נתן יש בו פירוש עזב, ויש בו עוד פירוש הופיע והוציא ריחו הטוב וזהו חביבותא, וזה הפירוש אפשר להתקיים אם יעשו ישראל תשובה מאהבה שבה יתפכו הזדונות לזכויות, לזה אמר עדיין פירוש של חביבותא הוא גבן:

25. תוספות רא"ש על שבת דף פח/ב

עליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו, כמו השמש ששמע כשקטרגה הלבנה ולא השיב:

26. שערים מצויינים בהלכה

כל דיבור ודיבור שיעצא מפי הקב"ה נחלק לשבעים לשונות. כתב בנאות דשא (דף רכט) דזה שנאמר בשבעים לשון, כדי שיהא הכנה לגרים שיוכלו לבא ולהתגייר אח"כ, ויהיו יכולים לקבל את התורה, ואלמלא שמעו התורה בלשונם לא היתה להם הכנה לזה. ועוד פירש דבלא זה לא היתה לאומות שום שייכות לישראל, ולא היתה אפשרות לישראל לחיות ולהתקיים בגלות ביניהם, שהיו מנוגדים לישראל לגמרי, וכזה ששמעו לשונם היה להם שייכות עם ישראל במקצת.

27. ספר פחד יצחק, פורים, ענין לב

א) מהנעשה בסעודות פורים אצל חז"ל אנו יודעים כי קם רבה ושחטיה לר' זירא. והנה פירושו של גמרא זו בשאר ימות השנה אינו נוגע לנו היום, אבל היום אנו תופסים את הענין על דרך זה: בשעת שמיעת עשרת הדברות פרח נשמתן של ישראל על כל דיבור ודיבור, עד שהוריד הקב"ה טל של תחיה. והמכוון בזה היא, כי לעולם זהו הכלל בקבלת התורה וקליטתה לתוך עצמיות הנפש, שאין היא באה אלא מתוך חידוש החיות אשר באדם. כלומר, חיות הנפש המקבל את דברי התורה צריכה להיות חיות חדשה הבאה במקומה של החיות הקודמת. והיינו שעל כל דיבור ודיבור פרוחה נשמתן, והחיות נקנית בחליפין. והרי על מתן תורה דהר סיני עדיין היתה קיימת מודעה רבה לאורייתא. אלא דהדר קבלוה בימי אחשורוש, לכן ענין זה של חילפי החיות נמצא הוא גם בהקבלה דבימי אחשורוש. וקם רבה ושחטיה לר' זירא. כמובן שאין לנו שום שייכות למדרגות כאלו, אבל לכל הפחות במקום החיות נשתדל לקיים זה במקצת בנוגע לכח הדעת. נעסוק בעבודת היום מתוך התחדשות הדעת, נעסוק בעבודת היום בכחה של הדעת הרוממה הנולדת מחדש, אחרי שהדעת הרגילה והמצויה חלפה הלכה לה. חייב לבסומי עד דלא ידע!

28. שפת אמת ספר דברים - פרשת ואתחנן - שנת [תרמ"א]

בפסוק היום הזה ראינו כי יזכר אל את האדם והי ועתה למה נמות. וקשה אדרבא כיון שידבר והי א"כ מה יראו שימותו. גם יש לדקדק כי מה חידוש שידבר [את] האדם והי אדרבא לפי הפשוט צריכין לברר כי ע"י דיבור אלקים האדם מתבטל מחיותו והיכן ראו זאת עד עתה. שיהי להם חידוש כי יזכר והי. ויש לבאר הפסוק באופן אחר כי הרבה פנים לתורה. כי בכל דיבור מעשרת הדברות ניתוסף חיות חדש בבנ"י. ויש ללמוד ק"ו דכתי' ויפח באפיו כו' ויהי כו' לנפש חי' ממשהו רוח אלקים. מכש"כ כשדיבר הש"י הדברות לבנ"י בוודאי נעשו ברי' חדשה בכל דיבור ודיבור. לכן הגידו חז"ל בכל דיבור יצאת נשמתן של ישראל כי כשנעשו ברי' חדשה מתבטל מדרגה הקודמת. כמו שצריכין למות קודם תחית המתים שלעתיד. וז"ש יזכר אלקים כו' והי שנתוסף בהם חיות בכל דיבור יותר ויותר. ונתעלו הרבה מדרגות זו אחר זו שהיו מוכנים להיות ממש כמלאכי השרת. וכמדרגת מרע"ה איש אלקים בביטול כל הגשמיות. ולא יכלו בנ"י לקבל כ"כ. לכן אמרו קרב אתה. והלא הי' עומד שם. רק שבכל עת היו צריכין לעלות מדרגה אחר מדרגה ולא היו [יכולים] כ"כ לעלות. [לכן אמר ה' שובו לכם כו' ואתה פה עמוד עמדי. א"כ משמע כי קודם זה היו מוכנים להיות נפרשין לעולם כמדרגת מרע"ה] וי"ל מ"ש ונשמרתם מאוד לנפשותיכם כי לא ראיתם כל תמונה. כי במרע"ה נאמר ותמונת ה' יביט. ע"י שהי' נבדל לגמרי מכל הגשמיות לכן זכה להביט. כי בוודאי א"א להשיג תמונת ה' בעוד יש שייכות של תמונה גשמיות רק כשנתבטל הגשמיות לכן הוכיח הש"י את אהרן ומרים ותמונת ה' יביט ומדוע לא יראתם כו'. וז"ש מרע"ה ש"י שלא עלו למדרגה זאת כמוהו ואמרו קרב אתה כו' ולא ראיתם כל תמונה א"כ אין נפשותם נבדלין מכל הגשמיות וצריכין מאוד שמירה. כי אם היו במדרגת מרע"ה הוא כולו טוב כידוע וא"צ שמירה ודו"ק:

29. ספר בניהו בן יהוידע על שבת דף פח/ב

שם. הוריד טל שעתיד להחיות בו מתים והחיה אותם. מקשים אמאי לא נתן להם כח מעיקרא לסבול ולא ימותו ולא יצטרכו לטל התחיה, ונראה לי בס"ד, כי רצה לעשות תחיית המתים באותה שעה שהם מקבלים תורה ומצות כדי להטיב לב הגופים, באומרים אנחנו טורחים ועמלים בתורה ומצות, וסוף יקברום בעפר והנפש לבדה תתענג בגן עדן בשכר תורה ומצות, לכך עשה להם תחיית המתים כדי שידעו שגם הם יחיו אחר מותם ויתענגו על רוב שלום, ולכך באותו הטל שיחיו בו לעתיד

החיה אותם עתה, ובזה נתנחמו הגופים. והנה מן המאמר הנזכר נראה לי בס"ד לפשוט ספיקו של הגאון חיד"א ז"ל בברכ"י אה"ע סי' י"ז סק"א, על אשתו של רבי זירא אם היה צריך ר' זירא לקדשה מחדש אחר שהחיהו רבא עיין שם, דהכא ישראל כולם מתו והחיה אותם הקב"ה ואחר כך שבו אל נשותיהן בלא קדושין ונשואין חדשים, וכמ"ש [דברים ה' כ"ז] שובו לכם לאהליכם, ולא היתה אשה יכולה ללכת לאיש אחר, אף על גב דכל האנשים והנשים מתו וחיו מחדש, ואין לומר דעשו קדושין ונשואין מחדש, דאם כן איך א"ל שובו לכם לאהליכם, מאחר דפקע אישות שלהם הנה עתה כל איש ישא אשה שרוצה בה, וכל אשה תתקדש לבעל שתחפוץ בו, ועוד אפילו שבדאי משה רבינו עליו השלום נשאר בחיים מ"ט צפורה אשתו למ"ד קודם מתן תורה בא יתרו ודאי גם כן יצתה נשמתה כשאר כל ישראל, וכיון שחיתה אחר כך לא נשאר לה אישות עם בעלה, ואם כן למה נתרעמו אהרן ומרים על אשר פירש ממנה משה רבינו עליו השלום, על כן נראה בודאי דלא פקעה האישות, ולא היו צריכין לקדש קדושין חדשים:

30. מהרש"א על שבת דף פח/ב

יצאה נשמתו כו'. ריב"ל דהוא מרא דהני דרשות לכאורה הוא סותר דבריו שאמר לקמן שחזרו לאחוריהן י"ב מיל אבל לא מתו ולעיל נמי אמר שנתמלא עולם כולו בשמים כדי להשיב נפשם כדאיתא במדרשות משמע דלא מתו וי"ל דכתות כתות היו לפי הטבע יש מהן דמחדרת הקולות נעשו חלשים ולא מתו לאותן הועילו הבשמים ויש מהן יותר חלשים בטבע עד שמתו ויש מהן שחזרו לאחוריהן:

31. ספר חתם סופר על מסכת שבת דף פח/ב

ואמר ר' יהושע בן לוי בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מה לילוד אשה בינינו וכו' אמר לו אחוז בכסא כבודי וחזור להן תשובה וכו'. ידוע כי התורה היתה כתובה לפניו ית"ש באותיות בלתי מצורפים, וכ' בס' אילים להר"י קאנדיא שבכל עולם ועולם מצורפים האותיות בענין אחר המובן לאנשי אותם עולם לחיות הקודש כראוי להם ולאופנים ושרפים ומלאכי השרת ולנפשות הכוכבים ומזלות ולעולם התחתון הוזה נצטרף מעשי מצרים ומרגלים וכדומה. והנה הם אין להם מורגש ומובן בגשמיות אבל האדם שלו אחיזה בכל העולמות והרבה מהם זכו לדרוש במעשי מרכבה נמצא התורה ראוי לאדם שהוא משיג הכל העולמות עליונות והתחתון מה שאין כן מלאכי השרת, והיינו אחוז בכסא כבודי והחזיר להם תשובה ר"ל שיראו ויבינו שאתה אחוז בכסא הכבוד בעולם היותר עליון וגם החזר להם כלום למצרים ירדתם כלומר אני משיג מכסא הכבוד עד עולם התחתון משא"כ אתם. ומרע"ה מרוב ענוותנותו לא השיב שהוא גדול מהם באחוז בכסא הכבוד אלא אמר כלום למצרים ירדתם כתשובת אדם ילוד אשה ולהיותו ענותן ונהג בהם כבוד הוסיפו עליו אהבה כמחז"ל אהוב למעלה ונחמד למטה:

32. אור גדליהו: שבועות

עמנו עמם חטא, יודעים אנו שבעל השוכה הוא
צחיאל יתיר, שנתיך כוחות גדולים להגיע להמקום
אשר עמד שם ראשון, שהרי בחטאיו בנה מסך
המבדיל והסחירות גדולים, ורק צחיאל יתיר יש
זיכולתו להגיע להמקום אשר עמד שם, ויכול
להגיע זכוחות אלו עד לכסבי"ב. כל אדם יש לו
כוחות האלו, וזיכולתו להשמש זכוחותיו
הגדולים הפנויים זכוחו להגיע עד לכסבי"ב,
וכל אדם יכול להיות בעל השוכה, לשוכ אל שורשו
להגיע עד לכסבי"ב, אשר משם נחנך נשמחו, וכן
ענה משרעי"ב להמלאכים, שלאדם יש כח של
השוכה, שאף שהוא קרוץ מחומר, יש לו זיכולת
להגיע עד לכסבי"ב

"אמר להם למזרים ירדחם, לפרעה
השחטנודחם", משרעי"ב אמר להמלאכים, שחורב
שייך רק למי שזכנס לתוך המזרים של ערכי",
והוא משועבד לפרעה ונכניר כרע, ומשם הוא
מטנה את עצמו ע"י החורב עד שמגיע להדרגה
כזו גבוהה, חורב נחנך מלמטה עד למטה,
שהחורב ניתן למי שיש לו כחה להגבי את עצמו
ממזרים עד להדרגה ששייך עליו יחוד שמו, כמו
שאמרו חז"ל חנכי כי חלקך, עניך יחדתי שמי
ביותר. שהחורב נחנך בשלימותה, מהעשיית
הציוויים עד לחמדה הגנוזה שחורב, ואי אפשר
ליקח חלק מהחורב, כי נעוץ סופו בחילתו, שרק
בני אדם ששייכים להסוף של חורב, הכונה
לסוף ההשכלות של חורב, חלק העשר
שחורב, שייך להחילתה של חורב, להחמדה
גנוזה שחורב, האש שחורב ע"ג אש לנכח.

"אמר לו אחוז בכסא כבודי והחזר להם
תשובה", הכסבי"ב אמר למשרעי"ב שיגלה להם
כחה הגדול שיש בילוד אשה, ואף שהוא קרוץ
מחומר, שיש לו זיכולת לאחוז בכסא הכבוד,
(שמשמה האדם מתחנך כסבי"ב, והמלאכים הם
משולם היידיה.), אף שהאדם הוא סולם מוצב
ארצה, יש לו כחה לעלות על הסולם שמימה, וכמו
מש"ס המהר"ל שמנה אדם הוא משרש אדמה,
ומשרש אדמה לעליון, שיש בכח האדם אף שהוא
עפר מן האדמה, לעלות במדרגות עד שיתדמה
אלו יתברך.

"וחזור להם תשובה", השנתי דרך
חידוד, שכסבי"ב אמר למשרעי"ב שיחזרו להם שיש
ענין של תשובה, שאין דבר כזה במלאכים, וככה
התשובה יש זיכולת האדם לאחוז בכסבי"ב, כמו
שאמרו תשובה הנפת עד כסבי"ב, וחז"ל מלאחי
שכן הוא צני"ב בקוץ, וזיכור הדברים הוא,
שלנו יש מושג בתשובה, ששייך רק לחוטא ששז על
חטאיו, אבל ענין התשובה יש גם לצדיקים שלא

יסוד זה בדרך להסביר כמה עניני חג שבועות

כידוע, יש מנהג שבלייל שבועות אנו ניעורים כל הלילה עסוקים בלימוד התורה. והאחרונים הביאו כמה טעמים למנהג זה. המג"א (ריש ס' תצד) כתב הטעם ע"פ המדרש (שיר השירים רבה פרשה א) שכתוב שבשעת מתן תורה היו בני ישראל ישינים, והקב"ה היה צריך לעוררם ע"י קולות וברקים. והסביר המג"א שמה שאנו ניעורים כל הלילה הוא תיקון למה שעשו בני ישראל בשעת מתן תורה. לכן לתשובת המשקל¹⁶ אנו ניעורים כל הלילה לשמוע את העשרת הדברות כאילו נתנו מסיני.

ועיין באבן עזרא על הפסוק (שמות יט:יא) "והיו נכונים לשלשת ימים", שפירש "אולי לא יישן אדם בהם בלילה, שישמעו קול ה' בבקר, כדרך כהן גדול ביום הכיפורים." כלומר כמו שכהן גדול ביום הכיפורים אינו ישן כדי לקבל את השכינה בטהרה, ה"ה שבני ישראל לא יישנו בלילה קודם מתן תורה. ועל פי פירוש זה יש לומר שאנו ניעורים כל הלילה בלייל שבועות מפני ששומעים את קול ה' בבקר.

והגר"מ שטרנבוך (מועדים וזמנים שם) הסביר הטעם למה אנו ניעורים כל הלילה ע"פ מה היסוד הנ"ל, שקודם מתן תורה היה הלילה הולך אחר היום. ע"ש שכתב: "שמטבע העולם שאם אדם ער כל הלילה, הלילה שייך אצלו עוד ליום העבר, וא"כ בחג השבועות ניעורין כל הלילה, ונראה ודאי דשייך עוד ליום הקודם, ומ"מ במתן תורה נתחדש דהאי לילה שייך ליום הבא דוקא, משא"כ בשינה מסלק עצמו בלאו הכי מיום הקודם, וא"כ בער כל הלילה ניכר המתן תורה,

ששינה הקב"ה מעכשיו לן הסדר טפי, שכמתן תורה ביום, לילה הקודם נתקדשה מעכשיו למפרע דשייך ליום הבא, וכמו בראש חודש הבית דין מקדשין ביום דוקא ונתקדשה בכך לילה הקודמת, ולכן אנו ניעורין כל הלילה דמסברא ודאי כה"ג שייך ליום שעבר, ומ"מ במתן תורה ביום נתקדשה כיום הקודם ... וא"כ אנו ניעורים כל הלילה להראות חביבות מתן תורה ביום, דגם לילה כי האי נהפך בכך במתן תורה כיום הבא."

כלומר, הטעם שאנו ניעורים כל הלילה בלייל שבועות הוא משום שבלייל מתן תורה נהפך הגדרת היום להיות היום הולך אחר הלילה, ובלילה הוא נהפך הלילה מלהיות חלק של היום הקודם ולהיות חלק מיום הבא. ולכן אנו ניעורים כל הלילה, להראות החביבות של מתן תורה שבעבורה נהפך לילה זה לחלק של יום מתן תורה. שאם יבוא לישון הרי אינו ניכר מה שהלילה נסתלק מיום הקודם, ששינה בלא"ה מסלקת את היום הקודם. אבל אם ניעור כל הלילה, ניכר הדבר מה שהלילה נהפך להיות חלק מיום הבא.

ועפ"ז הסביר הגר"מ שטרנבוך הטעם מדוע אנו חוגגים זמן מתן תורתנו נ' יום לאחר הפסח אע"פ שבאמת מתן תורה היתה נ"א יום לאחר מתן תורה, והיא קושיית המג"א (שם). ותירץ שבזמן מתן תורה היו צריכים לטהר את עצמם למ"ט יום ולקבל את התורה ביום נ'. לכן כיון שיצאו ממצרים ביום חמישי, לא היו יכולים להתחיל את הספירה בלילה משום שהיו הולכין אחר החשבון של קודם מתן תורה שהלילה הולך אחר היום, ולא היו יכולים להתחיל למנות עד יום ששי בבקר. נמצא שהיום הנ' היה ביום ששי ביום. אלא מכיון שלגבי קבלת התורה היו מתייחסים אל דיניהם כישראל ולכן היום הולך אחר הלילה,

ביום. לכן הקרבן היה נקרב ביום ע"פ הכלל שבקדשים הלילה נמשך אחר היום. לכן ההקדבה היתה באותו יום של יציאתם ממצרים.

16 עיין ספר אורחות צדיקים (שער התשובה) שכתב "תשובת המשקל כיצד כפי הנאה שנהנה מן העבירה, יעשה לו צער בתענית ובמיעוט אכילה ושתייה, ובענין המשכב ובענין כל התנאות ימנע."

הסכים למשה עד יום ו' סיון שכשלא ניתנו להם התורה היה ברור שדעת משה היתה מקובלת, וקבלו את התורה ביום ז'. אמנם מכיון שיום ו' היה היום שהיה ברור להם שנהפך דינם להיות כישראל ונשתנה להם הגדרת היום, ראוי לקרות יום זה זמן מתן תורתנו.¹⁶

יסוד זה לנבי חנוכה

יסוד זה נוגע גם לחנוכה. עיין ברמב"ם (הל' חנוכה ג:ב-ג) שכתב: "וכשגברו ישראל על אויביהם ואכדוס בחמשה ועשרים בחדש כסלו היה ונכנסו להיכל ולא מצאו שמן טהור במקדש אלא פך אחד ולא היה בו להדליק אלא יום אחד בלבד והדליקו ממנו נרות המערכה שמונה ימים עד שכתשו זיתים והוציאו שמן טהור. ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדרור שיהיו שמונת הימים האלו שתחלתן מליל חמשה ועשרים בכסלו ימי שמחה והלל ומדליקין בהן הנרות בערב על פתחי הבתים בכל לילה ולילה משמונת הלילות הראות ולגלות הנס וימים אלו הן הנקראין חנוכה."¹⁷

יש להקשות כמה קשייות. הא' למה הוסיף הרמב"ם "שמונת הימים האלו שתחלתן

היו צריכים להמתין עד יום השבת כדי לקבל את התורה, ולא היו יכולים לקבל את התורה באמצע יום ששי. נמצא שכלפי אמת קבלו את התורה ביום נ"א לאחר יציאת מצרים. אבל אנו שמחשבים את היום שהולך אחר הלילה בתורת ודאי, אין אנו צריכים להוסיף יום אחד, וממילא אנו חוגגים זמן מתן תורה ביום נ' שלאחר הפסח.¹⁷

ועיין בדרשות חת"ס (ח"ב ה' רפ"ד) שג"כ כתב יסוד זה לגבי החשבון של שבועות. בפסוק (שמות יט:י) כתיב "וקדשתם היום ומחר", ובגמ' (שבת פז.) דרשו מפסוק זה שמשה הוסיף יום אחד מדעתו. והסביר החת"ס שקודם מתן תורה היה דין בני ישראל כבני נח והלילה הולך אחר היום. אמנם, כשאמר הקב"ה וקדשתם היום ומחר כונתו היתה שיהיו שני ימים שלילה הולך אחר היום כדי שיהיה היום כמחר. וכשירד משה מן ההר אמרו בני ישראל נעשה ונשמע וגלו דעתם שרוצים להיות דינם כישראל, מיד נהפך הגדרת היום (ליום הולך אחר לילה). ומכיון שצריכים שני ימים שהם דומים ממש שהם יום כמחר, היה צריך משה להוסיף עוד יום מדעתו, כדי שיקדשו שני ימים של יום הולך אחר לילה. אך לא ידעו בני ישראל שהקב"ה

17 ושמא יש לפרש על דרך זו את טענתם של בני ישראל בחטא העגל. בתורה (שמות לב:א) כתיב "וירא העם כי בשש משה לרדת מן ההר ויקהל העם על אהרן ויאמרו אליו קום עשה לנו אלקים אשר ילכו לפנינו כי זה משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים לא ידענו מה היה לו." וידועים דברי רש"י (שם) שכתב: "כי כשעלה משה להר אמר להם לטוף ארבעים יום אני בא בתוך שש שעות כסבורים הם שאותו יום שעלה מן המנין הוא, והוא אמר להם שלימים ארבעים יום ולילו עמו ויום עלייתו אין לילו עמו שהרי בשבעה כסיון עלה נמצא יום ארבעים בשבעה עשר בחמו. בששה עשר בא השטן וערכב את העולם והראה רמות חשך ואפילה וערכוביא לומר ודאי מת משה לכן בא ערכוביא לעולם אמר להם מת משה שכבר באו שש שעות ולא בא וכר' כראיחא במסכת שבת. ואי אפשר לומר שלא טעו אלא ביום המעונן בין קודם חצות בין לאחר חצות שהרי לא ירד משה עד יום המחרת שנאמר וישכיתו ממתורת ויעלו עולות."

כלומר, שמשאמר להם שירד מן ההר לאחר ארבעים יום שלילו עם יומם, והעם סבור שהיום הראשון שלא היה לילו עמו ג"כ מן המנין. ויש לעיין בנקודת השאלה אם יש למנות את יום הראשון. ושמא ע"פ יסוד הג"ל יש להציע שבני ישראל היו רגילים למנות את הימים מתחילת היום ולא מתחילת הלילה. לכן כשמשא עלה ביום, טנו את אותו יום ליום ראשון. אבל משה רבינו אמר להם למנות ע"פ הגדרת היום של (אחר) מתן תורה, שהיא לילה ואח"כ יום. לכן אי אפשר למנות את היום שעלה מכיון שלא היה לילו עמו, והיינו שצריך להתחיל את המנין בלילה ולא ביום.

18 עוד כתב החת"ס (תומ"ג שמות נז:) "אבל משה קדש אותם בקדושת ישראל שיהא להם דין ישראל ומשה היה מקריב בהר סיני זבחים ושלמים ובנה שהים עשרה מצבות כנגד שנים עשר שבטי ישראל כמבואר סוף פרשת משפטים וזה היה עוד קודם מתן תורה ואין בן נח ראשי להקריב שלמים אלא עולות ומדוקקייבו גם כן שלמים כדכתיב בקרא ויזבחו זבחים שלמים מוכת שהיה להם עוד קודם מתן תורה דין ישראל ובפרט אחר שכבר נצטוו כמה מצות במרה וכיון שהיה ידם כרץ ישראל לפיכך הוסיף יום אחד."